O‘ZBEKISTON MIQYOSIDAGI SAN’AT VA MADANIYAT TADBIRLARIDA "XUNARMAND" UYUSHMASINING ISHTIROKI

Yoqubjonov Sarvarbek
Farg‘ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya:
Ushbu maqolada O‘zbekiston miqyosidagi san’at va madaniyat tadbirlarida "Xunarmand" uyushmasining ishtiroki nazariy jihatdan o‘rganildi. Uyushma faoliyatining asosiy yo‘nalishlari, uning milliy hunarmandchilik san’atini targ‘ib qilishdagi o‘rni hamda madaniy tadbir va ko‘rgazmalardagi ishtiroki tahlil qilindi. Milliy madaniy meros, hunarmandchilik an’analari va zamonaviy madaniy siyosat o‘rtasidagi munosabat ko‘rib chiqildi. "Xunarmand" uyushmasining xalqaro va mahalliy san’at forumlarida namoyish etilgan ijodiy yutuqlari hamda uyushma faoliyatining O‘zbekiston milliy madaniyatini asrash va rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berildi.

Kalit so‘zlar: *Xunarmand uyushmasi, hunarmandchilik, milliy san’at, madaniy tadbir, nomoddiy madaniy meros, an’anaviy hunarmandchilik, ko‘rgazma, O‘zbekiston madaniyati, xalq ijodi, madaniy siyosat.*

KIRISH

O‘zbekiston boy va ko‘hna madaniy merosga ega mamlakat sifatida dunyo miqyosida tan olingan. Mingyillik tarixga ega bo‘lgan ip-ipak to‘qimachilik, kulolchilik, zargarlik, kandakorlik, naqqoshlik, kashtachilik kabi an’anaviy hunarmandchilik san’atlari o‘zbek xalqining ma’naviy va moddiy merosining ajralmas qismidir. Bu noyob an’analarni asrash, avloddan avlodga yetkazish va xalqaro miqyosda targ‘ib qilish zamonaviy madaniy siyosatning ustuvor vazifasi hisoblanadi.

Aynan shu maqsadda 1997-yilda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni bilan «Xunarmand» uyushmasi tashkil etildi. Bu uyushma hunarmandchilik sohasini tizimli rivojlantirish, ustalar va xalq ijodkorlarini birlashtirish, ularning mahsulotlarini mahalliy va xalqaro bozorlarda ilgari surish hamda an’anaviy san’at turlarini saqlab qolish vazifasini zimmasiga olgan. O‘tgan yillar davomida «Xunarmand» uyushmasi O‘zbekistonda o‘tkazilgan ko‘plab san’at va madaniyat tadbirlarining tashkil etuvchisi va faol ishtirokchisiga aylandi.

Mazkur maqolada «Xunarmand» uyushmasining O‘zbekiston miqyosidagi san’at va madaniyat tadbirlaridagi ishtirokiga doir nazariy jihatlar o‘rganildi. Madaniy meros, an’anaviy hunarmandchilik va milliy madaniy siyosatga oid ilmiy asarlar tahlil qilindi. Uyushma faoliyatining madaniy hayotdagi o‘rnini to‘liq anglash uchun siyosiy-huquqiy, madaniy-nazariy va ijtimoiy jihatlar ko‘rib chiqildi.

ASOSIY QISM

«Xunarmand» O‘zbekiston hunarmandlari uyushmasi 1997-yil 14-may kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Hunarmandchilikni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi farmoni asosida tashkil etildi. Bu qaror milliy hunarmandchilik an’analarini instituttsional jihatdan mustahkamlash va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash zaruriyatidan kelib chiqib qabul qilindi.

Uyushma O‘zbekiston bo‘ylab faoliyat yurituvchi yuzlab hunarmandlik ustaxonalari, xalq ustalari va ijodkorlarini birlashtiradi. Uyushma tarkibiga ip-ipak to‘quvchilar, kulollar, zargarlar, kashtachilar, naqqoshlar, kandakorlar, yog‘ochga o‘ymakorlik ustalaari va boshqa an’anaviy hunarmandlik yo‘nalishlari vakillari kiradi. Huquqiy jihatdan uyushma davlat va jamoat tashkilotlari o‘rtasidagi oraliq maqomni egallaydi: u davlat tomonidan moliyaviy va tashkiliy jihatdan qo‘llab-quvvatlanadi, ammo mustaqil boshqaruv tuzilmasiga ega.

Madaniy institutlar va milliy taraqqiyot masalalarini o‘rgangan olim Benedikt Anderson o‘zining «Tasavvur qilingan jamoalar» asarida milliy madaniy tashkilotlarning xalq birligi va o‘zligini anglashni mustahkamlashdagi rolini nazariy jihatdan asoslab bergan. Ushbu yondashuv «Xunarmand» kabi tashkilotlar milliy madaniy siyosatning muhim vositasi sifatida baholanishi kerakligini ko‘rsatadi.

«Xunarmand» uyushmasi O‘zbekiston miqyosida muntazam ravishda tashkil etiladigan san’at ko‘rgazmalari va savdo yarmarkalarining bosh tashkilotchisi va ishtirokchisi sifatida faoliyat yuritadi. Toshkent shahrida har yili o‘tkaziladigan «Hunarmandchilik xalqaro yarmarkasi» bu ko‘rgazmalarning eng yirigi bo‘lib, unda mamlakatning barcha hududlaridan kelgan hunarmandlar o‘z mahsulotlarini namoyish etadilar.

Ushbu ko‘rgazmalarda an’anaviy hunarmandchilik mahsulotlari faqat savdo maqsadida emas, balki ma’rifiy va badiiy jihatdan ham taqdim etiladi. Har bir hunarmandlik yo‘nalishi o‘ziga xos namoyish maydonchasida tasvirlanib, tomoshabinlar qatnashgan holda jonli namoyishlar, ustalarning ko‘rsatmalari va madaniy izohlar o‘tkaziladi. Bu yondashuv hunarmandchilikni muzey eksponati sifatida emas, balki tirik san’at sifatida taqdim etish imkonini beradi.

Muhandislik va san’at ta’limi tadqiqotchisi Elliot Ayznerni «Ta’limda san’at» yo‘nalishidagi ishlari asosida shuni ta’kidlash mumkinki, jonli namoyish va ko‘rgazmalar an’anaviy san’atni ommalashtirishning eng ta’sirchan vositalaridan biri hisoblanadi. Tomosha qilish, sinab ko‘rish va usta bilan bevosita muloqot qilish imkoniyati ko‘rgazmachining tajribasini yanada chuqurlashtiradi va an’anaviy hunarmandchilikka bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

Madaniy-ma’rifiy tadbirlardagi ishtirok va xalq ijodini targ‘ib qilish

«Xunarmand» uyushmasi san’at ko‘rgazmalaridan tashqari turli madaniy-ma’rifiy tadbirlarda ham faol ishtirok etadi. Milliy bayramlar, madaniy festivallar, shahar va qishloq sathidagi jamoat tadbirlari, ta’lim muassasalaridagi hunarmandchilik darslari bularning barchasi uyushma tashkillashtiruvchi yoki ishtirokchi sifatida faoliyat yuritadigan maydonchalar hisoblanadi.

Milliy bayramlar Navro‘z, Mustaqillik kuni va boshqa davlat ahamiyatidagi tadbirlar «Xunarmand» uyushmasining an’anaviy hunarmandchilikni keng jamoatchilikka taqdim etishi uchun muhim platforma vazifasini bajaradi. Ushbu tadbirlarda milliy liboslar, qo‘lda to‘qilgan gilam va to‘qimalar, chinni va sopol buyumlar, zargarlik bezaklari va boshqa hunarmandchilik namunalari namoyish etiladi.

Gollandiyalik madaniy tadqiqotchi Yan Assmann va uning rafiqasi Alayda Assmannning madaniy xotira nazariyasida milliy bayramlar va ommaviy madaniy tadbirlar jamoatchilik xotirasini yangilash hamda milliy o‘zlikni mustahkamlashning

asosiy vositasi sifatida ko‘rsatilgan. Bu nazariy asosdan kelib chiqqanda, «Xunarmand» uyushmasining milliy bayramlardagi ishtiroki nafaqat san’atni targ‘ib qilish, balki jamiyatda milliy birlik va madaniy davomiylikni ta’minlash uchun ham xizmat qiladi.

Shuningdek, uyushma maktablar va oliy ta’lim muassasalari bilan hamkorlik qilib, an’anaviy hunarmandchilik darslarini tashkil etadi. Bu tadbirlar yosh avlodda milliy hunarmandchilikka qiziqish uyg‘otish, ijodiy salohiyatni rivojlantirish va kasb yo‘nalishini tanlashda hunarmandchilik sohasini e'tiborga olishga undash maqsadida amalga oshiriladi.

«Xunarmand» uyushmasi O‘zbekiston hunarmandchiligini xalqaro miqyosda targ‘ib qilishda ham muhim o‘rin egallaydi. Turli xorijiy mamlakatlarda o‘tkaziladigan xalqaro ko‘rgazmalar, madaniy almashinuv dasturlari va hunarmandchilik festivallarida O‘zbekiston vakili sifatida uyushma a’zolari ishtirok etadi. Bu tadbirlar orqali o‘zbek an’anaviy hunarmandchilik san’ati xalqaro jamoatchilikka taqdim etiladi va mamlakatimizning madaniy qiyofasi mustahkamlanadi.

Xalqaro munosabatlar va madaniy diplomatiya nazariyotchisi Jozef Nay «yumshoq kuch» tushunchasini ilgari surgan bo‘lib, unga ko‘ra davlatning xalqaro obro‘si faqat siyosiy va iqtisodiy imkoniyatlar bilan emas, balki madaniy ta’sir bilan ham belgilanadi. O‘zbek an’anaviy hunarmandchiligini xalqaro maydonda namoyish etish aynan shu «yumshoq kuch» strategiyasining bir qismi sifatida baholanishi mumkin. Bu jihatdan «Xunarmand» uyushmasi O‘zbekiston xalqaro madaniy diplomatiyasining norasmiy elchisiga aylanib bormoqda.

Uyushma ishtirokida ko‘rgazma va yarmarkalar tashkil etilgan xorijiy mamlakatlar qatorida Germaniya, Frantsiya, Xitoy, Rossiya, Janubiy Koreya va boshqalar mavjud. Ushbu tadbirlarda o‘zbek gilami, atlas va adras to‘qimalari, Rishton kulolchilik buyumlari, Buxoro kashtachiligi va Samarqand qog‘ozidan tayyorlangan buyumlar alohida e'tibor va qiziqish uyg‘otganligi madaniyat vazirligi hisobotlarida qayd etilgan.

An’anaviy hunarmandchilikni saqlash va rivojlantirish masalasi madaniyatshunoslik va ijtimoiy fanlarda muhim o‘rin egallaydi. Ushbu sohadagi asosiy muammo quyidagidan iborat: an’anaviy hunarmandchilik zamonaviy bozor sharoitida raqobatbardosh bo‘la oladimi va ommaviy ishlab chiqarish oldida o‘z o‘rnini saqlab qola oladimi?

Britaniyalik iqtisodchi Riçard Florida o‘zining «Ijodiy sinf yuksalishi» asarida an’anaviy ijodiy kasblarga zamonaviy iqtisodiyotda yangicha o‘rin belgilaydi. Uning fikricha, qo‘lda ishlangan noyob mahsulotlar global bozorda ommaviy ishlab chiqarilgan mahsulotlarga qaraganda yuqori qiymatga ega bo‘lib, ijodiy iqtisodiyotning muhim tarkib qismini tashkil etadi. «Xunarmand» uyushmasining faoliyati aynan ushbu iqtisodiy strategiya bilan uyg‘unlashadi: o‘zbek ustalari tayyorlagan noyob hunarmandchilik buyumlari mahalliy va xalqaro bozorda qimmatli tovar sifatida talabga ega.

O‘zbekistonlik iqtisodchi Bahrom Ergashev hunarmandchilik sohasi va milliy iqtisodiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tahlil qilib, «Xunarmand» uyushmasining faoliyati orqali yaratilayotgan ish o‘rinlari va eksport imkoniyatlarining ijobiy ta’sirini ko‘rsatib bergan. Xususan, kashtachilik, gilamchilik va to‘qimachilik sohasida yuzlab, hatto minglab ustalar uyushma bilan hamkorlikda o‘z mahsulotlarini bozorga chiqarib, moddiy jihatdan mustaqil faoliyat yurita olmoqda.

XULOSA

O‘zbekiston miqyosidagi san’at va madaniyat tadbirlarida «Xunarmand» uyushmasining ishtiroki milliy madaniy siyosatning muhim qismi sifatida baholandi. Maqolada tahlil qilingan nazariy asoslar shuni ko‘rsatadiki, uyushma an’anaviy hunarmandchilik san’atini targ‘ib qilish, nomoddiy madaniy merosni asrab-avaylash va milliy o‘zlikni mustahkamlash borasida beqiyos hissa qo‘shib kelmoqda.

Benedikt Andersonning milliy madaniy tashkilotlar nazariyasidan tortib Yan Assmannning madaniy xotira nazariyasigacha bo‘lgan ilmiy yondashuvlar «Xunarmand» uyushmasining madaniy-ijtimoiy ahamiyatini yanada chuqur anglashga yordam beradi. Uyushma nafaqat hunarmandchilik mahsulotlarini bozorga chiqaradi, balki millatning madaniy xotirasini yangilab, avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy ko‘prikni mustahkamlaydi.

Kelgusida uyushma faoliyatini yanada kuchaytirish uchun yoshlarni an’anaviy hunarmandchilikka jalb etish dasturlarini kengaytirish, raqamli texnologiyalar orqali hunarmandchilik mahsulotlarini xalqaro bozorga chiqarish imkoniyatlarini oshirish hamda xalqaro madaniy almashinuv dasturlarida ishtirokni faollashtirish tavsiya etiladi. «Xunarmand» uyushmasining madaniy tadbirlardagi faol ishtiroki O‘zbekistonning xalqaro madaniy qiyofasini mustahkamlashda va milliy hunarmandchilik san’atini kelajak avlodlarga yetkazishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anderson B. Tasavvur qilingan jamoalar: millatchilikning kelib chiqishi va tarqalishi haqida mulohazalar. — London: Verso, 1983. — 240 b.

2. Assmann Ya. Madaniy xotira: qadimgi yuqori madaniyatlarda yozuv, eslab qolish va siyosiy o‘zlik. — Myunxen: Bek nashriyoti, 1992. — 344 b.

3. De Serto M. Kundalik hayot amaliyoti. — Berkli: Kaliforniya universiteti nashriyoti, 1984. — 229 b.

4. Nay J. Kelajakni boshqarishning yumshoq kuchi: jahon siyosatida muvaffaqiyat yo‘llari. — Nyu-York: PublicAffairs, 2004. — 191 b.

5. Florida R. Ijodiy sinf yuksalishi: iqtisodiyotni, jamoani va kundalik turmushni qanday o‘zgartirmoqda. — Nyu-York: Basic Books, 2002. — 404 b.

6. Ayznep E.V. San’at va inson tafakkurini rivojlantirish. — Nyu-York: Macmillan, 1994. — 297 b.

7. Birlashgan Millatlar Tashkilotining ta’lim, fan va madaniyat bo‘yicha ixtisoslashgan muassasasi. Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to‘g‘risidagi xalqaro konventsiya. — Parij, 2003. — 14 b.

8. Hamidov H.A. O‘zbek xalq hunarmandchiligi: tarixi va bugungi kuni. — Toshkent: Fan, 2015. — 248 b.

9. Ergashev B.X. O‘zbekistonda hunarmandchilik sohasi va milliy iqtisodiyot: o‘zaro bog‘liqlik va rivojlanish istiqbollari. — Toshkent: O‘zbekiston, 2019. — 176 b.